

Bibliography:

CAREY, James W. 1985: Final Report. Serbian Data Cards to Tape Project. Manuscript.

GRANDITS, Hannes 1996: Familie im kroatischen Dorf. Zum Wandel des Alltagslebens im Turopolje und an der Save (18.–20. Jhdt.). Graz, Doctoral thesis at the Karl-Franzens-Universität.

GRANDITS, Hannes 2002: Familie und sozialer Wandel im ländlichen Kroatien (18.–20. Jahrhundert). Zur Kunde Südosteuropas, Vol. II/32. Vienna, Cologne, Weimar.

GRUBER, Siegfried 2004: Lebensläufe und Haushaltsformen auf dem Balkan. Das serbische Jasenica im 19. Jahrhundert. Graz, Doctoral thesis at the Karl-Franzens-Universität.

HALPERN, Joel M. Halpern 1958: A Serbian Village. New York.

KASER, Karl and HALPERN, Joel Martin 1994: Contemporary Research on the Balkan Family, Anthropological and Historical Approaches. In: Septieme Congres International d'Etudes du Sud-Est Europeen (Thessalonique, 29 ao_–4 septembre 1994) Rapports. Athens, pp. 103–132.

SOVIČ, Silvia 2001: Peasant Communities, Local Economies and Household Composition in Nineteenth-Century Slovenia. Colchester, Doctoral thesis at the University of Essex.

WAGNER, Richard A. 1984: Children and Change in a Serbian Village, 1870–1975. Amherst, Doctoral thesis at the University of Massachusetts.

WAGNER, Richard A. 1992: Children and Change in Orašac, 1870–1975: A Serbian Perspective on Fertility Decline. Amherst, Program in Soviet and East European Studies Occasional Paper Series No. 22.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 1. 8. 2005

Strokovni članek/1.04

akademik prof. dr. Zdravko Mlinar

ZAČETKI SOCIOLOGIJE LOKALNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI IN SODELOVANJE Z AMERIŠKIMI DRUŽBOSLOVCI OB SREČANJU S PROF. JOELOM M. HALPERNOM

Izvleček

S tem prispevkom¹ se navezujem na stičišča ter na podobnosti in razlike med etnološkim (kulturnoantropološkim) in sociološkim raziskovanjem lokalnih skupnosti. Osredotočil se bom še zlasti na šestdeseta leta, ko smo začeli z rednim empiričnim sociološkim raziskovanjem. To pa je hkrati tudi že čas vzpostavljanja stikov z raziskovalci v mednarodnem merilu, še zlasti z ameriškimi družboslovci. Med prvimi je bil ravno prof. Halpern, in to v času, ko so bili navzlic določeni liberalizaciji vsi stiki z Američani že à priori obremenjeni z ideološkim in s političnim sumničanjem.

Abstract

With this article I would like to relate to the connections, similarities and differences between the ethnological (culturalanthropological) and sociological research of local communities. The focus will be especially on the sixties, when we started with the regular empirical sociological research. At the same time this is the time when we started to maintain contacts with the researchers in the international scope,

especially with the American social scientists. The contact with prof. Halpern was among the first, during the times when all the contacts with the Americans were a priori burdened with the ideological and political suspiciousness.

Decembra 1958. leta sem se v Beogradu, na Inštitutu za družbene znanosti vključil v prvi organizirani podiplomski študij sociologije v nekdanji Jugoslaviji. Tam sem se seznanil tako z ameriškimi sociologom Irwinom Sandersom, ki je bil znan po svojem delu *Balkan Village* (1949), kot tudi z delom kulturnega antropologa Joela Halperna *Serbian Village* (1958). To delo, monografska študija srbske vasi Orašac, je izšlo prav leta 1958 in je predstavljalo nekako približanje in konkretizacijo znotraj balkanskih »area studies«. Oba avtorja sta bila

¹ Na tem mestu objavljam razširjeno besedilo svojega prispevka, ki sem ga predstavil na našem skupnem srečanju s profesorjem Joelom Halpernom leta 2004 v Ljubljani.

zanimiva za sociologe, kot je bil prof. Cvetko Kostić, ki je v Srbiji tedaj uvajal ruralno sociologijo (»sociologija sela«). Istega leta je nemški sociolog Renné König izdal knjigo *Die Gemeinde*, v kateri je sicer obravnaval občine tudi v upravno-političnem smislu, vendar bolj kot lokalne družbene skupnosti s sociološkega vidika.

S profesorjem Halpernom sem imel neposredne stike, ko je pripravljaval svojo raziskavo v Šenčurju. Prihajal je na Pravno fakulteto v Ljubljani, kjer sva razpravljala o njegovih različnih vsebinskih in metodoloških pristopih. Občasno je pri tem sodeloval tudi prof. Jože Goričar. Kot mladega sociologa me je presenečala izredna vsebinska širina njegovih preokupacij; hkrati pa sem pogrešal večjo sistematičnost in metodološko rigoroznost, kakršno smo poznali v socioloških in psiholoških anketnih raziskavah. Presenečalo pa me je tudi to, da se je smelo loteval svojih raziskav v povsem različnih okoljih, ne le pri nas, ampak tudi v Aziji in drugod. Okrepil je tudi moje zanimanje za zgodovinsko razsežnost spreminjanja strukturiranosti vaške skupnosti (npr. glede na podatke o porokah pretežno znotraj istega sloga gruntarjev ali bajtarjev ipd.).

Vse to je bilo med mojim predmetnim opredeljevanjem in iskanjem usmeritev znotraj zelo širokega področja sociologije. To moje osebno opredeljevanje je bilo potrebno glede na to, ker sem se začel vključevati v snovanja raziskovalnega in pedagoškega programa sociološkega delovanja v Ljubljani, kjer je bil že leta 1959 ustanovljen Inštitut za sociologijo in filozofijo (s sedežem v Kazini), leta 1960 pa oddelek za sociologijo na Filozofski fakulteti. V okviru prvega sem prevzel odgovornost za raziskovalno področje, ki sem ga uvajal kot sociologijo lokalnih skupnosti. V to sem vključeval raziskovanja z vidika urbane in ruralne sociologije v okviru posebne organizacijske enote Inštituta. Hkrati pa smo v okviru Inštituta pripravili tudi predmetnik sociološkega študija na Filozofski fakulteti (začetek leta 1960) v okviru katerega sem zasnoval predmet sociologija lokalnih skupnosti kot eno ob subdisciplinarnih področij sociologije.

Pri tem so se pojavljale določene dileme, vendar mi je bilo prepuščeno, da sem se odločil, kako naj bi to predmetno področje profilirali. Zgledi od drugod so namreč nakazovali različne rešitve. Najbolj uveljavljena je bila delitev na sociologijo mesta (urbano) in sociologijo podeželja (ruralno sociologijo). Toda že tedaj so se pojavljali tudi pomisleki proti taki delitvi, ki so v mednarodnih socioloških razpravah (npr. Ruth Glass idr.) prišli do izraza kot kritika **dihotomnega** obravnavanja mesta in podeželja in nakazovali potrebo po poenotenju v smislu **»teorije kontinuuma«**. Glede na razvojne trende je bila prepričljiva razlaga, da mesto in vas ne predstavljata dva kvalitativno različna svetova, temveč da gre za stopnjevanje od ekstremno podeželsko-kmečkega k mestno-nekmečkemu polu. Vse večja prostorska mobilnost, ki jo je prinašala doba avtomobila, telefona in množičnih medijev, je povsod po svetu vodila do zblizevanja med naselji ter do zmanjševanja razlik med mestnim in vaškim (podeželskim) načinom življenja.

V takem družbenem in družboslovnem kontekstu nisem sledil do tedaj prevladujoči delitvi, saj sem bil prepričan, da bo v nadaljnjem razvoju vse bolj **nujno poenoteno obravnavanje** družbenega življenja **v vseh tipih krajev oz. naselij**. Ponekod so se pojavljala tudi dela z oznako »sociologija naselij« (npr.

v Nemčiji – Siedlungssoziologie), vendar je tudi opredelitev naselja precej problematična, saj vključuje – vsaj v statističnem smislu – kot posebne enote tudi povsem razpršeno naselitev; hkrati pa je pri naselju bolj v ospredju artefakt z vidika prostorsko-fizičnega kot pa družbenega okolja. Tudi »agrarna sociologija«, ki se je začela pojavljati v Nemčiji, na Češkoslovaškem in drugod (npr. Blankenburg 1962) je zajemala le – vse manjši – segment podeželskega prebivalstva.²

Tako sem se odločil za zasnovno raziskovalnega in pedagoškega predmetnega področja **sociologije lokalnih skupnosti**.

Pri tem sem upošteval tudi tradicijo monografskih študij, ki so jih objavljali zgodovinarji, etnologi ter kulturni in socialni antropologi. Še zlasti pa me je z metodološkega vidika privlačil postopek »opazovanja z udeležbo«. Tu sem videl določene možnosti za preseganje sicer prevladujoče delitve oz. ločitve med **subjektom** in **objektom** raziskovalnega procesa. V praksi je tako raziskovanje (kot se ga je na etnološkem področju posluževala Marija Makarovič) opravljal sodelavec v moji raziskovalni skupini na Inštitutu za sociologijo, dr. Matija Golob, ki je raziskoval kooperativne odnose na vasi v preteklosti in sodobnosti.

Hkrati pa so v zvezi s tem izstopale tudi določene omejitve in problemi, do kakršnih je med drugim prišlo tudi v ZDA, npr. v zvezi z delom Arthurja Vidicha, sina slovenskih staršev iz Kroke,³ in Josepha Bensmana *Small Town in Mass Society* (1992). Pri tem je šlo za vprašanje, koliko je raziskovalec omejen ali upravičen javno predstavljati spoznanja, do katerih je prišel v osebnih stikih in v znanem ali prepoznavnem kraju oz. okolju.⁴

Tu je še vedno velika zadrega za vse družboslovce, ne glede na spremembo političnega sistema. Kot naivna so se izkazala pričakovanja, da bodo v novi demokratični državi Sloveniji odpadle vse prejšnje omejitve svobodnega izražanja raziskovalcev – družboslovcev. **Lojalnost** do lastnega okolja in **konformnost** do – v danem času (ali celo – trenutno) – prevladujočih vrednot postavljata meje javnemu izražanju pridobljenih spoznanj. Že pred časom sem opozarjal na paradoks o hkratni potrebi po **bližini** in **distanci**, kar je treba upoštevati tudi pri opazovanju z udeležbo. Po eni strani naj bi v naših raziskovanjih **premagali distanco** in nepoznavanje, ki je značilno tedaj, kadar k predmetu pristopamo **od zunaj**; hkrati pa naj se **ne bi pustili zamejiti** z vrednotami in posebnostmi konkretnega okolja in poizkušali čim bolj uveljavljati metodologijo mednarodnega primerjalnega raziskovanja.

² Večji del knjige Einführung in die Agrarsoziologie, ki jo je napisal P. von Blanckenburg, je v slovenščino prevedel moj tast dr. Makso Peterlin, vendar pri nas ni bila objavljena; vsaj delno pa sem besedilo uporabljal pri svojih predavanjih.

³ Z njim sva si dopisovala, obiskal pa sem ga tudi na New School of Social Research v New Yorku, kjer je bil dalj časa dekan.

⁴ S takimi vprašanji sem se v svojih raziskavah v Sloveniji spopadal tudi sam. Zavezanost raziskovalca, da čim bolj objektivno in vsestransko predstavi dejanske razmere, je pogosto v nasprotju s pričakovanji naročnika ali predstavniki lokalne skupnosti, ki težijo k idealizirani predstavi.

⁵ Vzporedno s tem pa je prihajalo tudi do študij posameznih primerov (case studies) njihovih ožjih segmentov, npr. izbranih odločitev.

Pod takim zornim kotom lahko ocenjujemo tudi dosedanja sociološka, etnološka, zgodovinska in druga monografska raziskovanja. Veliko število monografskih raziskav pri nas in v svetu je bilo opravljenih bolj zaradi praktičnih razlogov, pač glede na materialne možnosti, zaradi bližine in priložnostne neposredne dostopnosti informacij. Vse bolj pa so dobivale tudi specifično, komplementarno vlogo kot poglobljene študije posameznih primerov (case studies) znotraj raziskovanja širšega makrodružbenega konteksta v posameznih krajih (mestih, občinah).⁵

V etnologiji in kulturni antropologiji se je podaljševala bolj utrjena tradicija monografskih preučevanj, bodisi krajev ali občin (v Sloveniji npr. široko zastavljen program, na podlagi katerega je bila izdelana vrsta študij, kot npr. v Vitanju, Izoli, idr.). Pri tem – kot je znano – je bil bolj v ospredju interes za razmere v **preteklosti**, za temeljno demografsko in posestno strukturo kraja, za spremembe v teku življenjskega ciklusa, vlogo sorodstva, družin in posameznih družinskih članov, za običaje, praznovanja, različna individualna in skupna dela idr. Prav taka vsebinska razčlenitev je razvidna tudi iz popisa Halpernovega gradiva iz Šenčurja.

Ob tem pa se je v sociologiji zastavljalo bolj vprašanje sistematizacije in posploševanja, kako zelo raznovrstne teme prevajati na določene skupne imenovalce tako, da ne bi šlo le za njihovo dodajanje, agregiranje na podlagi časa (kronološko) ali prostora (kraja).

Prisotnost prof. Halperna sodi v čas, ko smo tudi sociologijo poskušali postavljati na bolj realna tla, tako da bi se opirala na dejanske in specifične razmere pri nas in po posameznih krajih oz. območjih ter presejala prazen shematizem zgodovinskega materializma. To se je ujemalo z zanimanjem družboslovcev z Zahoda za jugoslovanske posebnosti z vidika iskanja novih rešitev v smeri za demokratizacijo, npr. za komuno in delavsko samoupravljanje. Francoski sociologi z Haute école d'études pratique iz Pariza – in v tem okviru še zlasti College cooperative – ki so pred tem preučevali kooperativne skupnosti, npr. kibuce in druge oblike sodelovanja na podeželju v Izraelu (podobno pa tudi »communities du travail« v Franciji), so spodbudili raziskovanje tudi v Jugoslaviji.⁶

Po mojem povratku leta 1960 v Ljubljano smo začeli – kot sem že nakazal – z empiričnim raziskovanjem na Inštitutu za sociologijo in filozofijo. Do leta 1963 sem na Inštitutu deloval kot zunanji sodelavec (sicer asistent za sociologijo pri prof. Goričarju na Pravni fakulteti), potem pa sem postal samostojni raziskovalec na Inštitutu (vodja skupine za raziskovanje lokalnih skupnosti v okviru novoustanovljenega sociološkega študija) in hkrati predaval sociologijo lokalnih skupnosti na Filozofski fakulteti.⁷ Na Pravni in pozneje na Filozofski fakulteti sem pritegoval študente v (anketne) raziskave v več krajih Slovenije.

Še zlasti temeljito zasnovana je bila raziskava, ki sva jo vodila skupaj z Bogdanom Kavčičem in smo jo v teku dveh let s skupino študentov sociologije izvedli v Velenju. Z njo smo poskušali odgovorjati na vprašanje, kako prostorska oddaljenost med prebivalci in čas bivanja v kraju (v Velenju so prevladali priseljenci) vplivata na njihovo povezanost, aktivnost, informiranost in vrednote. Pri tem sem osebno največjo pozornost posvetil prijateljskim, sosedskim in sorod-

stvenim odnosom glede na način naselitve oziroma bivanja (v velikih blokih, v manjših večstanovanjskih stavbah in v enodružinskih hišah), sodelujoči študenti pa so svoje sodelovanje končali z diplomskimi nalogami.

Naslovna stran *Ljudje v novem mestu*. Velenje 1964/65

Sledila je tudi monografska raziskava o družbeni participaciji občanov v Gorenji vasi (nad Škofjo Loko), s katero smo zajeli vse odrasle prebivalce ter raziskovali dotlej nepoznane in prikrite značilnosti njihovega neformalnega druženja in udeležbe. (Mlinar 1965) Na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo pa sem v okviru raziskovanja integracije mesta in podeželja skupaj s študenti in z nekaterimi kolegi

⁶ Pod vodstvom Alberta Meistra smo sodelavci Inštituta za družbene vede opravili prvo skupno anketno raziskavo v Smederevu v Srbiji in se vključevali v njihovo raziskovanje npr. »delovne skupnosti«, v mestu LaRochelle v Franciji. Prek francoskih kolegov pa sem prišel v stik in začel sodelovati tudi v vodilnih organih organizacije CIRCUM, ki se je posvečala preučevanju kooperativnih gibanj in vaških skupnosti v Izraelu in v mednarodnem merilu.

⁷ Na povabilo Višje (pozneje Visoke) agronomske šole v Mariboru, kjer so v svoj predmetnik vključili »sociologijo vasi«, sem prevzel tudi ta predmet (gl. npr. Uvod v ruralno sociologijo, VAŠ, Mb, 1971).

profesorji pripravil anketno raziskavo na Vojskem in v okolici, torej na najbolj odmaknjenem in razpršeno naseljenem območju v zaledju Idrije. To je bilo med vojno in partizanstvom živahno kulturno središče, po vojni pa »pozabljeno« in marginalizirano. Terensko delo smo zaključili s kulturno prireditvijo – »mitingom«. Iz obsežne vsebine, ki je zadevala odpiranje v širši svet in posledice tega na ravni posameznikov in gospodinjstev / gospodarstev, naj omenim sociometrično analizo, ki je razkrila, kako se nove ideje od drugod širijo med vaščani. (Malinarič 1974)

Že pred tem pa sem intenziviral svoje sodelovanje z ameriškimi družboslovci. Maja leta 1965 se je namreč (s prvim srečanjem udeležencev v Dubrovniku) začela izredno obsežna primerjalna mednarodna raziskava o vlogi in vrednotah lokalnih voditeljev v razvoju lokalnih skupnosti, ki smo jo na pobudo prof. Philipa Jacoba, University of Pennsylvania, izvajali v izbranih občinah v Jugoslaviji, na Poljskem, v ZDA in Indiji. (gl. Jacob et al. 1971) S tem se je na široko odprla pot v mednarodno primerjalno raziskovanje za širši krog slovenskih (jugoslovanskih) družboslovcev. Sledilo je dolgoletno sodelovanje v različnih oblikah, še zlasti s prof. Henry Teunem, s katerim sva objavila večje število skupnih del in organizirala tudi vrsto mednarodnih družboslovnih razprav.

V poznejšem raziskovanju sem vse bolj upošteval povezovanje lokalnega in globalnega in tako obravnaval lokalne spremembe v smislu »glokalizacije«. Namesto »starega lokalizma«, ki se je pojavljal kot nekaka vnaprejšnja danost in samozadostnost je – v skladu z mojimi zgodnejšimi pričakovanji – danes treba upoštevati »novi lokalizem«, zavestno, reflektivno delovanje ljudi, ki upoštevajo tako lokalne posebnosti kot zunanje priložnosti in nevarnosti. (Strassoldo 1990) Pri tem ne gre le za delokalizacijo in deteritorializacijo, ampak tudi za reteritorializacijo, kar smo dramatično doživljali tudi v Sloveniji in na Balkanu.

V naslednjih letih pa so sledili še drugi raziskovalni projekti, v katere smo se vključevali sodelavci Inštituta za sociologijo in filozofijo. K sodelovanju me je povabil Robert Agger (1968), ki je organiziral mednarodno eksperimentalno raziskovanje o tem, kako je mogoče vplivati na spremembe (stališč prebivalcev) v lokalnih skupnostih z izobraževanjem odraslih. V Sloveniji se je pri tem najbolj angažirala Ana Kranjc, ki je na tej podlagi napisala tudi svojo doktorsko disertacijo. (Kranjc 1977)

Temu je sledil še svetovno znani projekt, ki ga je vodil politolog Sidney Verba. V času, ko sem sodeloval z R. Aggerjem na University of Oregon v mestu Eugene (januar–maj 1968) so me Sidney Verba in sodelavci (Jan Triska idr.) povabili na Stanford University, kjer smo razpravljali o možnostih, da bi se tudi Jugoslavija vključila v njegov projekt o politični participaciji občanov na lokalni ravni. Dejansko sta se v ta projekt ob sodelovanju kolegov iz drugih jugoslovanskih republik (gl. npr. Verba et al. 1973; Triska, Barbič 1980) vključili zlasti

Ana Barbič in Katja Boh (Inštitut za sociologijo in filozofijo). Pri tem je šlo za analizo podatkov o sodelovanju prebivalcev v procesih odločanja na lokalni ravni. Ana Barbič se je kot glavna raziskovalka na področju ruralne sociologije v Sloveniji v svojih poznejših delih⁸ še bolj približala antropološkim študijam. Pri tem je sodelovala z ameriškimi in drugimi raziskovalci. V eni od svojih študij (1999) prikazuje in analizira delovne migracije podeželskih žensk z Goriškega konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja, kot tudi povojne delovne migracije v sosednja italijanska in večja slovenska mesta. Kmečke in druge podeželske ženske s preučevanega območja so se bodisi legalno bodisi ilegalno zaposlovale predvsem kot služkinje in dojlje (primer Aleksandrink v Egiptu).

Druga njena študija (2004) pa zadeva sociološke in antropološke vidike dogajanj vzdolž nove slovensko-hrvaške meje v obmejnih vaseh brežiške občine in hkrati analizo obmejnih dogajanj predvsem z vidika ohranjanja ali spreminjanja kulturne identitete obmejnih prebivalcev. Avtorica je v študijo vpletla tudi antropološke raziskave drugih slovenskih avtoric / avtorjev.

Na sploh pa smo se slovenski sociologi seveda intenzivneje povezovali z ameriškimi kolegi – sociologi, pa tudi politologi, ki so preučevali spremembe na lokalni ravni; npr. Peter Jambrek in Terry N. Clark na Čikaški univerzi ter v okviru sekcije »Community Research« v okviru Mednarodnega sociološkega združenja (ISA). Tako smo tudi H. Teune, Z. Mlinar in K. Ostrowski ustanovili ISA – Thematic Group O6: Sociology of Local-global Relations idr.

Najnovejši primer sodelovanja (zbliževanja) med sociologijo in antropologijo pa predstavlja delo Ulrike Schuerkens *Social transformations between global forces and local life-worlds* (2003), v katerem nastopa globalizacija kot kontekst in hkrati kot predmet raziskovanja v lokalnih skupnostih. V njem je svoj tehten prispevek objavila slovenska sociologinja Nina Bandelj, ki deluje v Kaliforniji na University of California, Irvine in hkrati v okviru Mednarodnega sociološkega združenja (ISA). Recenzijo omenjene knjige sem objavil pod naslovom *Lokalno in globalno s sociološkega in antropološkega zornega kota*. (Mlinar 2004)

Vse navedeno bi terjalo še bolj podrobno in tudi sintetično obravnavo.

Viri in literatura:

AGGER, Robert; Miloslav Disman; Zdravko Mlinar; Vlado Sultanović 1970: Education, general personal orientations and community involvement. Cross-national research project. Comparative political studies Vo. 3, No. 1, 91–115.

BARBIČ, Ana; Inga Miklavčič Brezigar 1999: Domestic Work Abroad. A Necessity and opportunity for rural women from the Goriška borderland region of Slovenia. Janet H. Momsen (ed.), Gender, Migration and Domestic Service. Routledge, 164–177.

BARBIČ, Ana 2004: Perceptions of New Realities along the Slovenian-Croatian Border. V: Vera Pavlakovich-Kochi; Barbara J. Morehouse; Doris Wastl-Walter (ed.), Challenged Borderlands. Transcending Political and Cultural Boundaries. Ashgate Publishers, 215–235.

⁸ V tem besedilu se sicer omejujem predvsem na zgodnejše obdobje sociološkega raziskovanja lokalnih skupnosti. Ker pa poudarjam stališča z antropologijo in z ZDA, tukaj dodajam še nekaj informacij iz novejšega časa, vendar le ilustrativno, saj je tu še vrsta mlajših raziskovalcev in raziskav.

BLANCKENBURG von, P. 1962: Einführung in die Agrarsoziologie. Stuttgart.

GOLOB, Matija 1967: Kooperativni odnosi na vasi v preteklosti in danes. Ljubljana, Inštitut za sociologijo in zgodovino, RSS.

HALPERN, Joel Martin 1958: A Serbian Village. New York, Columbia University Press.

JACOB, Philip et al. 1971: Values and the Active Community. New York, The Free Press.

KRAJNC, Ana 1977: Izobraževanje, naša družbena vrednota. Ljubljana, Delavska enotnost.

KÖNIG, Rennè 1958: Die Gemeinde. Hamburg, Rowohlt.

MALINARIĆ, Tomo 1974: Integracija vasi v širšo družbo. Komunikacijska izpostavljenost, prevzemanje inovacij in sociometrijska struktura vaške skupnosti – primer Vojskega. Diplomski naloga, mentor Z. Mlinar. Ljubljana, FSPN.

MLINAR, Zdravko 1965: Družbena participacija občanov v krajevni skupnosti. Raziskava v podeželskem kraju Dolina. Ljubljana, Inštitut za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani.

MLINAR, Zdravko 1971: Uvod v ruralno sociologijo. Maribor, Višja agronomska šola.

MLINAR, Zdravko 1973: Sociologija lokalnih skupnosti. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

MLINAR, Zdravko; Bogdan KAVČIČ et al. 1965: Ljudje v novem mestu. Velenje 1964/65. I, II. del. Ljubljana, Inštitut za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani.

MLINAR, Zdravko; Henry Teune (ed.) 1978: The Social Ecology of Change. London.

MLINAR, Zdravko 1983: Humanizacija mesta. Sociološka in politološka knjižnica 15. Maribor, Obzorja, 378.

MLINAR, Zdravko (ur.) 2000: Local development and socio-spatial organization. Trends, problems and policies. The case of Koper. Slovenia, Budapest, Open Society Institute.

MLINAR, Zdravko 2003: Od trpnega sprejemanja krajevnih danosti k dejavnemu vstopanju v svet. Žirovski občasnik 21(33), 65–140. Intervju ob 70-letnici (sprasheval urednik Miha Naglič).

MLINAR, Zdravko 2004: Iz preteklosti za prihodnost v družbi in družboslovju. TiP, Ob štirideseti obletnici, 40(1), 9–66.

MLINAR, Zdravko 2004: Lokalno in globalno s sociološkega in antropološkega zornega kota. Družboslovne razprave, XX, 45/47, 271–275.

SANDERS, Irwin Taylor 1949: Balkan village. Lexington, Univ. of Kentucky Press.

SANDERS, Irwin Taylor 1975: The community. New York, Ronald Press.

SCHUERKENS, Ulrike (ed.) 2003: Social transformations between global forces and local life-worlds. Current Sociology, 51 (3–4), tematska številka.

STRASSOLDO, Raimondo 1992: Globalism and Localism. Theoretical reflections and some evidence. V: Z. Mlinar (ed.), Globalization and Territorial Identities. Aldershot, Avebury, 35–59.

Studijski projekt »Sociološko istraživanje jugoslovenske komune« 1962, 1963 ...: Beograd; Zagreb; Ljubljana, Odeljenje za sociologiju Instituta društvenih nauka; Institut za društveno

istraživanje; Inštitut za sociologijo pri Univerzi v Ljubljani.

TEUNE, Henry; Zdravko Mlinar 1978: The developmental logic of social systems. Beverly Hills, Sage.

TRISKA, F.; Ana Barbič 1980: Evaluating Citizen Performance on the Community Level. Does Party Affiliation in Yugoslavia Make a Difference? Nelson, Daniel N. (ed.), Local Politics in Communist Countries. The University Press of Kentucky, 54–89 (Objavljeno tudi v Donald E. Schulz; Jan S. Adams (ed.), Political Participation in Communist Systems. Pergamon Press, 1981, 163–196.)

VERBA, Sidney; Norman H. Nie; Ana Barbič; Galen Irwin; Hank Molleman; Goldie Shabad 1973: The Modes of Participation. Communities in Research. Comparative Political Studies, Sage publications 2, 235–250.

VIDICH, Arthur J.; Joseph Berman 1992: Small town in mass society. Class, power and religion in a rural community. Princeton, Princeton University Press.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 14. 11. 2005